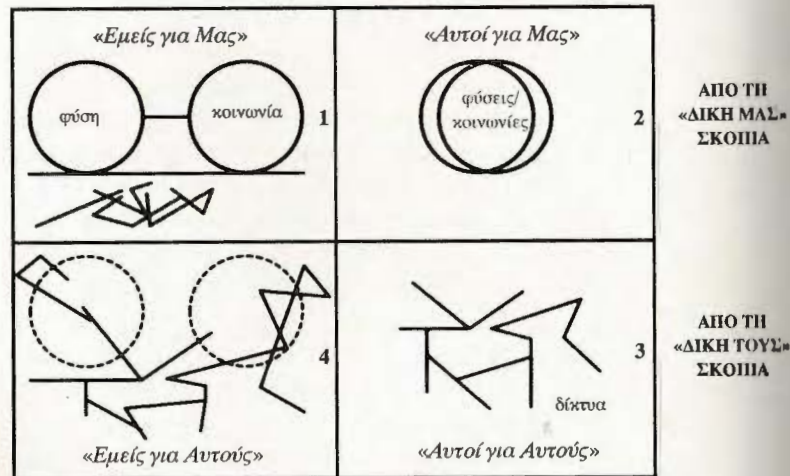

διακρίνουμε τη φύση από την κοινωνία περισσότερο απ' όσο «αυτοί» τις φέρνουν σε υπέρθεση. Αν λάβουμε υπόψη μας τα δίκτυα τα οποία αφήνουμε να πολλαπλασιάζονται κάτω από το επίσημο τμήμα του Συντάγματός μας, θα διαπιστώσουμε ότι μοιάζουν πολύ με τα δίκτυα στα οποία αυτοί ισχυρίζονται ότι ζουν. Οι προμοντέρνοι λέγεται ότι ποτέ δεν διακρίνουν σημεία από πράγματα, αλλά ούτε κι «εμείς» το κάνουμε (οι Εικόνες 4.3.3 και 4.3.1 μοιάζουν πολύ μεταξύ τους). Αν, μέσω ενός ακροβατικού λογικού πειράματος, προχωρήσουμε στο σημείο να ζητήσουμε από «αυτούς» να μας σχεδιάσουν πάνω στα δικά τους δίκτυα την παραξενη ιδεολογία μας για τις διχοτομίες και να φανταστούν, με τους δικούς τους όρους, τι θα σήμαινε να έχουν μια καθαρή Φύση και μια καθαρή Κοινωνία, με εξαιρετική δυσκολία θα σχεδίαζαν έναν προσωρινό χάρτη στον οποίο Φύση και Κοινωνία μετά βίας θα ξέφευγαν από τα δίκτυα (Εικόνα 4.3.4). Αλλά τι θα αντιπροσώπευε αυτή η εικόνα, στην οποία η Φύση και ο Πολιτισμός φαίνονται ανακαταναμημένα μεταξύ των δικτύων και ξεφεύγουν από αυτά κάπως ακατάστατα σαν οι εστιγμένες γραμμές; Είναι ακριβώς ο κόσμος μας, όπως τον βλέπουμε τώρα μέσ' από τα μη μοντέρνα μας μάτια! Είναι ακριβώς η ει-

Εικόνα 4.3 Αυτοί και εμείς

κόνα που προσπαθώ να σχεδιάσω από την αρχή, στην οποία το άνω και το κάτω μισό του Συντάγματος σταδιακά συγχωνεύονται. Οι προμοντέρνοι είναι όπως κι εμείς. Από τη στιγμή που τους θεωρούμε συμμετρικά, μπορούν να μας προσφέρουν μια καλύτερη ανάλυση των Δυτικών απ' ό,τι η μοντερνιστική ανθρωπολογία προσφέρει για τους προμοντέρνους! Ή, ακριβέστερα, μπορούμε τώρα να εγκαταλείψουμε τη διχοτομία «Εμείς» και «Αυτοί», ακόμα και την ίδια τη διάκριση ανάμεσα σε μοντέρνους και προμοντέρνους. Πάντοτε με τον ίδιο τρόπο οικοδομούσαμε κοινότητες από φύσεις και κοινωνίες. Υπάρχει μία μόνο, συμμετρική, ανθρωπολογία.

4.5. Δεν υπάρχουν πολιτισμοί

Ας υποθέσουμε ότι η ανθρωπολογία, επιστρέφοντας οίκαδε από τους τροπικούς, αρχίζει να επανεξοπλίζεται υιοθετώντας μια τριπλά συμμετρική θέση. Χρησιμοποιεί τους ίδιους όρους για να εξηγήσει αλήθειες και σφάλματα (αυτή είναι η πρώτη αρχή της συμμετρίας): ταυτόχρονα μελετάει την παραγωγή ανθρώπων και μη ανθρώπων οντοτήτων (αυτή είναι η αρχή της γενικευμένης συμμετρίας): τέλος, αποφεύγει να κάνει *a priori* διακηρύξεις ως προς τι μπορεί να διαφοροποιεί τους Δυτικούς από τους άλλους. Χάνει βέβαια τον εξωτισμό της, αλλά κερδίζει νέα πεδία έρευνας τα οποία της επιτρέπουν να αναλύσει τους κεντρικούς μηχανισμούς όλων των συλλογικοτήτων, περιλαμβανομένων κι εκείνων στις οποίες ανήκουν οι Δυτικοί. Χάνει την αποκλειστική της προσκόλληση σε πολιτισμούς και μόνο -ή στις πολιτισμικές διαστάσεις και μόνο- αλλά κερδίζει ένα ανεκτίμητο απόκτημα, τις φύσεις. Οι δύο θέσεις τις οποίες προσπαθώ να προσδιορίσω από την αρχή αυτού του δοκιμίου -αυτήν που τώρα καταλαμβάνει αβίαστα η εθνολόγος, κι εκείνη για την οποία πάσχιζε με μεγάλη δυσκολία ο αναλυτής των επιστημών- μπορούν τώρα να φερθούν σε υπέρθεση. Η ανάλυση των δικτύων τείνει το χέρι στην ανθρωπολογία και της προσφέρει την εργασία της που ήταν έτοιμη και σε αναμονή.

Το πρόβλημα του σχετικισμού γίνεται ήδη λιγότερο δύσκολο. Αν η επιστήμη όπως είχε συλληφθεί από τους επιστημολόγους καθι-

στούσε το πρόβλημα ανεπίλυτο, για να διαλύσουμε τις τεχνητές δυσκολίες αρκεί, όπως συχνά συμβαίνει, να αλλάξουμε τη σύλληψη των επιστημονικών πρακτικών. Αποτελεί ιδιαίτερο γνώρισμα των Δυτικών το ότι έχουν επιβάλλει, μέσω του επίσημου Συντάγματός τους, τον ολικό διαχωρισμό ανθρώπων και μη ανθρώπινων οντοτήτων –την Εσωτερική Μεγάλη Διαίρεση– δημιουργώντας τεχνητά με αυτόν τον τρόπο το σκάνδαλο των άλλων. «Πώς μπορεί κάποιος να είναι Πέρσης;» Πώς μπορεί κανείς να εγκαθιστά μια ριζική διαφορά ανάμεσα στην οικουμενική Φύση και το σχετικό πολιτισμό; *Αλλά η ίδια η έννοια του πολιτισμού είναι ένα τέχνημα δημιουργημένο από την τοποθέτηση της Φύσης εντός παρενθέσεως.* Οι πολιτισμοί –διαφορετικοί ή οικουμενικοί– δεν υπάρχουν περισσότερο απ' όσο η ίδια η Φύση. Υπάρχουν μόνο φυσιο-πολιτισμοί, και αυτοί είναι που προσφέρουν τη μόνη δυνατή βάση για σύγκριση. Μόλις λάβουμε υπόψη μας τις πρακτικές της μεσολάβησης ταυτόχρονα με τις πρακτικές της κάθαρσης, ανακαλύπτουμε πως οι μοντέρνοι δεν διαχωρίζουν ανθρώπους από μη ανθρώπινες οντότητες περισσότερο απ' όσο οι «άλλοι» υπερθέτουν πλήρως σημεία και πράγματα.

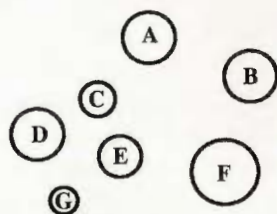
Τώρα μπορώ να συγκρίνω επίσης τις μορφές του σχετικισμού ανάλογα με το αν αυτές λαμβάνουν ή δεν λαμβάνουν υπόψη τους την κατασκευή των φύσεων. Ο απόλυτος σχετικισμός προϋποθέτει πολιτισμούς οι οποίοι είναι μεταξύ τους χωριστοί και ασύμμετροι και δεν μπορούν να τοποθετηθούν σε καμία ιεραρχία· δεν χρειάζεται να συζητήσουμε γι' αυτόν, αφού θέτει εντός παρενθέσεως τη Φύση. Όσο για τον πολιτισμικό σχετικισμό, ο οποίος είναι πιο λεπτός, η Φύση μπαίνει στο παιχνίδι, αλλά η ύπαρξή της δεν προϋποθέτει κανένα επιστημονικό έργο, καμία κοινωνία, καμία κατασκευή, καμία ενεργοποίηση, κανένα δίκτυο. Πρόκειται για μια Φύση αναθεωρημένη και διορθωμένη από την επιστημολογία, για την οποία η επιστημονική πρακτική παραμένει ακόμη άγνωστη, εκτός πεδίου. Σε αυτή την παράδοση, οι πολιτισμοί είναι κατανεμημένοι ως αντίστοιχα περισσότερο ή λιγότερο ακριβείς οπτικές γωνίες της μοναδικής και ενιαίας Φύσης. Ορισμένες κοινωνίες τη βλέπουν «σαν μέσ' από σκούρα γυαλιά», άλλες σαν μέσα σε πυκνή ομίχλη και άλλες ακόμη κάτω από τον καθαρό ουρανό. Οι ορθολογιστές θα επιμείνουν στις κοινές όψεις όλων αυτών των οπτικών γωνιών· οι

σχετικιστές θα επιμείνουν στην αναπόδραστη παραμόρφωση την οποία οι κοινωνικές πρακτικές επιβάλλουν σε οποιαδήποτε οπτική γωνία. Οι πρώτοι θα ανατραπούν αν μπορεί να δείχθει ότι οι πολιτισμοί δεν υπερθέτουν τις κατηγορίες τους· οι τελευταίοι θα χάσουν έδαφος αν μπορεί να δείχθει ότι οι κατηγορίες βρίσκονται σε υπέρθεση (Hollis & Lukes, 1982· Wilson, 1970).

Στην πράξη, ωστόσο, από τη στιγμή που η Φύση μπαίνει στο παιχνίδι χωρίς να προσδέεται σε κανέναν επιμέρους πολιτισμό, ένα τρίτο μοντέλο χρησιμοποιείται πάντοτε υπογείως: ένας τύπος οικουμενισμού τον οποίο θα μπορούσα να ονομάσω «τοπικό». Μία κοινωνία –και αυτή είναι πάντα η Δυτική– ορίζει το γενικό πλαίσιο της Φύσης αναφορικά προς το οποίο τοποθετούνται οι άλλες. Αυτή είναι η λύση του Lévi-Strauss, ο οποίος διακρίνει τη Δυτική κοινωνία, που έχει μια ειδική ερμηνεία της Φύσης, από την ίδια τη Φύση, κατά θαυμαστό τρόπο γνωστή στην κοινωνία μας. Το πρώτο μισό του επιχειρήματος ευνοεί ένα μετριοπαθή σχετικισμό (είμαστε απλώς μια ερμηνεία μεταξύ άλλων), αλλά το δεύτερο μισό επιτρέπει τη λαθραία επιστροφή ενός υπερφίαλου οικουμενισμού (παραμένουμε απολύτως διαφορετικοί). Στα μάτια όμως του Lévi-Strauss τα δύο μισά δεν αντιφάσκουν μεταξύ τους, ακριβώς επειδή το Σύμπανμάς μας, και μόνο αυτό, μας επιτρέπει να διακρίνουμε την κοινωνία A^1 , αποτελούμενη από ανθρώπινα όντα, από την κοινωνία A^2 , που συνίσταται από μη ανθρώπινες οντότητες αλλά είναι για πάντα αποχωρισμένη από την πρώτη! Η αντίφαση φαίνεται καθαρά σήμερα μόνο στα μάτια της συμμετρικής ανθρωπολογίας. Το τελευταίο αυτό μοντέλο είναι η κοινή παρακαταθήκη των άλλων δύο, ότι κι αν λένε οι σχετικιστές (οι οποίοι δεν σχετικοποιούν ποτέ τίποτα εκτός από πολιτισμούς).

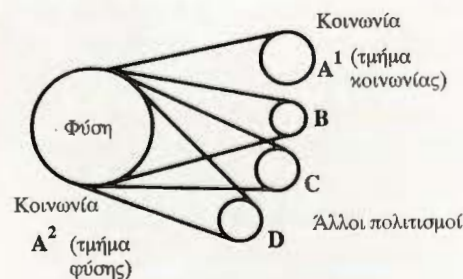
Οι σχετικιστές ποτέ δεν υπήρξαν πειστικοί όσον αφορά την ισότητα των πολιτισμών, στο βαθμό που περιορίζουν την οπτική τους ακριβώς στους πολιτισμούς. Και η Φύση; Σύμφωνα με αυτούς, είναι ίδια για όλους, στο βαθμό που την ορίζει η οικουμενική επιστήμη. Για να απαλλαγούν από αυτή την αντίφαση, θα πρέπει λοιπόν να περιορίσουν όλους τους λαούς σε μian αναπαράσταση του κόσμου, κλειδώνοντάς τους έτσι για πάντα στη φυλακή των ιδίων τους των κοινωνιών ή, αντίστροφα, να αναγάγουν όλα τα επιστημονικά πορί-

σματα σε προϊόντα τοπικών και τυχαίων κοινωνικών κατασκευών ώστε να αρνηθούν στην επιστήμη την οποιαδήποτε οικουμενικότητα. Άλλά το να φανταστούμε δισεκατομμύρια ανθρώπους φυλακισμένους σε παραμορφωμένες απόψεις του κόσμου από την αρχή του χρόνου είναι τόσο δύσκολο όσο και το να φανταστούμε τα νετρίνα και τα κβάρκα, το DNA και την παγκόσμια βαρύτητα ως τεξα-

ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ

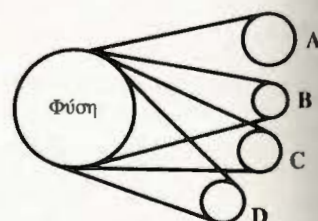
Πολιτισμός χωρίς ιεραρχία και χωρίς επαφές, απολύτως ασύμμετρος· Η Φύση είναι εντός παρένθεσης

ΤΜΗΜΑΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΜΟΣ

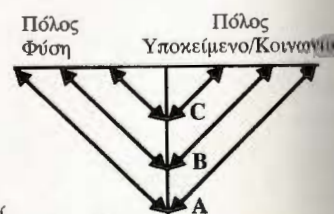
Ένας από τους πολιτισμούς (A) έχει προνομιακή πρόσβαση στη Φύση η οποία τον διαχωρίζει από τους άλλους

Εικόμα 4.4 Σχετικισμός και οικουμενισμός

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ

Η Φύση είναι παρούσα αλλά εκτός των πολιτισμών· οι πολιτισμοί έχουν μια λιγότερο ή περισσότερο ακριβή άποψη για τη Φύση

ΣΥΜΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Όλες οι συλλογικότητες συνιστούν παρομοίως φύσεις και πολιτισμούς· διαφέρει μόνο η κλίμακα της ενεργοποίησής

νικές, βρετανικές ή βουργουνδιανές κοινωνικές κατασκευές. Και οι δύο απαντήσεις είναι εξίσου παράλογες, κι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι μεγάλες διαμάχες γύρω από το σχετικισμό δεν οδηγούν ποτέ πουθενά. Το να οικουμενικοποιήσουμε τη Φύση είναι τόσο αδύνατο όσο και το να τη συρρικνώσουμε στα στενά πλαίσια του πολιτισμικού σχετικισμού και μόνο.

Η λύση εμφανίζεται ταυτόχρονα με τη διάλυση του τεχνήματος των πολιτισμών. Όλοι οι φυσιο-πολιτισμοί είναι όμοιοι κατά το ότι κατασκευάζουν παράλληλα ανθρώπους, θεούς και μη ανθρώπινες οντότητες. Κανένας από αυτούς δεν κατοικεί σ' έναν κόσμο σημείων ή συμβόλων αυθαίρετα επιβεβλημένων σε μια εξωτερική Φύση η οποία είναι γνωστή μόνο σε μας. Κανένας από αυτούς – και ειδικά ο δικός μας – δεν ζει αποκλειστικά σ' έναν κόσμο πραγμάτων. Όλοι τους ξεχωρίζουν ποιο πράγμα θα φέρει σημεία και ποιο όχι. Αν υπάρχει κάτι που όλοι μας κάνουμε, αυτό είναι ασφαλώς το ότι οικοδομούμε τόσο τις ανθρώπινες συλλογικότητές μας όσο και τις μη ανθρώπινες που τις περιβάλλουν. Συγκροτώντας τις συλλογικότητές τους, άλλοι ενεργοποιούν προγόνους, λιοντάρια, απλανείς αστέρες και το πηγμένο αίμα των θυσιών· για τη συγκρότηση της δικής μας, ενεργοποιούμε τη γενετική, τη ζωολογία, την κοσμολογία και την αιματολογία. «Αυτές όμως είναι επιστήμες!» θα αναφωνήσουν οι μοντέρνοι, τρομοκρατημένοι από αυτή την ανάμειξη. «Οφείλουν να ξεφεύγουν από τις αναπαραστάσεις της κοινωνίας στο μέγιστο δυνατό βαθμό!». Όμως η παρουσία των επιστημών δεν αρκεί για να σπάσουμε τη συμμετρία· αυτή είναι η ανακάλυψη της συμμετρικής ανθρωπολογίας. Από τον πολιτισμικό σχετικισμό κινούμαστε προς το «φυσικό» σχετικισμό. Ο πρώτος οδήγησε σε παραλογισμούς, ενώ ο δεύτερος θα μας επιτρέψει να πάμε πίσω στην κοινή λογική.

4.6. Υπολογίσιμες διαφορές

Ωστόσο, το πρόβλημα του σχετικισμού δεν έχει ακόμα επιλυθεί. Προσωρινά εξαλείφθηκε μόνο η σύγχυση που προκύπτει από την τοποθέτηση της Φύσης εντός παρένθεσης. Τώρα βρισκόμαστε αντιμέτωποι με παραγωγές από φύσεις-πολιτισμούς, τις οποίες αποκα-